

Мака Качкачішвілі

Державний університет Самтсхе-Джавахеті

Взаємозв'язок білінгвальної освіти та системи соціальної комунікації в Джавахеті

АНОТАЦІЯ

Мета документу – розглянути систему соціальної комунікації в Джавахеті в контексті білінгвальної освіти. У статті розглядаються проблеми білінгвальності на рівні етнічних, соціальних та вікових груп. В ній продемонстровано тенденції, характерні для лінгвістичного середовища Джавахеті, що відіграють важливу роль у білінгвальній освіті.

***Ключові слова:** білінгвізм, мультилінгвальна освіта, аналіз потреб.*

Білінгвалізм - лінгвістичне явище, характерне для Джавахеті. Ми спостерігаємо процес зміни сфер застосування мов, що складають лінгвістичну ситуацію Джавахеті. Зміни спостерігаються в чинниках, які обумовлюють білінгвалізм. Ці зміни мають безпосередній вплив на функції кожної мови. Найбільший чинник - освіта. Білінгвальна освіта потенційно може стати значним ресурсом. Білінгвальна освіта та реформування місцевих негрузинських шкіл - важливий інструмент для подальшої інтеграції. Для відбору найбільш

відповідної моделі білінгвальної освіти, слід вивчати соціально-економічну систему регіону й розуміти його особливі риси.

Останні лінгвістичні дослідження надають теоретичну базу для аналізу розмаїття різних національних мов. Вчені дійшли висновку, що ці мови є комбінацією диференційованих форм, які в той же час визначаються як екзистенціальні форми або варіації мови. У науковій літературі це ж поняття різновиду мови має дещо інше визначення: деякі автори визначають їх як екзистенціальні форми або форми існування мови, одночасно з тим

інші визначають ці мови як варіації, опції, або підсистеми і підмови. Усі ці визначення є валідними й жодне не є більш значущим. Ми користуватимемося синонімами.

На сучасному етапі розвитку, ті компоненти, які є складниками етнічних мов, мають свої власні літературні форми, територіальні діалекти, соціальний сленг, арго. Ми повинні також пам'ятати, що власне літературна мова, яку внесено до переліку різновидів мови, є різноманітною. Вона має різні форми: літературну, ділову, наукову, релігійну форми, тощо. Якщо розглядати не мови, але їх різновиди в Джавахеті, можна дійти висновку, що ці різновиди або підсистеми не лише складають одну етнічну мову, але й також набувають розповсюдження в різних функціональних сферах. Вони обслуговують різні сфери взаємовідносин і нерідко співіснують в межах одного поля. Подібно до елементів будь-якої системи, ці компоненти етнічної мови мають свої власні особливості, а також тип організації.

Розповсюдження мови в підсистемах також має назву "стану мови". Як зазначає Г. Степанов, компоненти, які створюють стан мови, складають три групи. Перша - функціональний стан, куди включають офіційно-ділову, наукову, літературну й інші форми. Друга - екзистенціальні форми, тобто діалекти,

популярна мова, національна мова, тощо. Третя група складається з форм реалізації - усної та письмової (Stepanov, 1976 b: 30).

Система соціальної комунікації являє собою комбінацію кодів і підкодів, які використовуються в мові з метою функціонального доповнення один одного. Функціональне доповнення означає, що кожен код або підкод виконує свою власну функцію, не перетинаючи або скорочуючи інші коди та підкоди. Таким чином, вони доповнюють один одного.

Можна дійти висновку, що функціональний взаємозв'язок компонентів системи соціальної комунікації Джавахеті створює лінгвістичну ситуацію Джавахеті на різних стадіях існування різновиду мови. Перш ніж звернутися лінгвістичної ситуації Джавахеті, я коротко зупинюсь на потрактуванні концепту «лінгвістична ситуація».

Незважаючи на певні розходження, вчені однакові в аспектах визначення концепту «лінгвістична ситуація». Лінгвістична ситуація - один з ключових концептів соціолінгвістики. Багато учених під лінгвістичною ситуацією розуміють комбінацію мов, що залучаються в процес комунікації певною адміністративно-територіальною спільнотою.

Як зазначає Барнетт, лінгвістична ситуація - це функціонування різних форм

етнічної мови в конкретній національній спільноті (Barnett, 1988: 188).

Швейцер визначає лінгвістичну ситуацію як модель соціально-функціонального поширення та ієрархії систем і підсистем соціальної комунікації, які співіснують і взаємодіють в контексті специфічного політично-адміністративного об'єкту і культурного простору в певний період (Shveitser, 1977 d: 133-134; також Nikolski 1976b : 79-80).

Як стверджує Туманіані, можна до певної міри спростити це твердження. Під лінгвістичною ситуацією мається на увазі комбінація екзистенціальних форм однієї або декількох мов, яка повністю обслуговує певне суспільство в рамках такого адміністративно-політичного об'єкту як держава, і є безпосередньо пов'язаними одна з одною через самокомплементарну функцію (Tumaniani, 1981d: 74).

Тобто Туманіані вважає, що компонентами лінгвістичної ситуації є білінгвізм та дігლოსія. Це означає, що у більшості випадків люди користуються декількома лінгвістичними одиницями, які є функціонально пов'язаними одна з одною.

На думку Т.Сіхарулідзе, мається на увазі спільне функціонування та взаємозв'язки існуючих мов й скованих і нескованих мовних одиниць (Sikharulidze 2008 : 84).

Ми вважаємо, що найбільш влучним є визначення американського вченого Чарльза Фергюсона: лінгвістична ситуація посилається на загальну конфігурацію використання мови у певний час і в певному місці. Вона складається з таких даних, як які саме мови і в якій кількості використовуються на певній території, скільки осіб розмовляють цією мовою, в якому контексті вони розмовляють цією мовою, яким є ставлення спільноти до цієї мови (Ferguson, 1959b: 157).

Ці дефініції підтверджують, що лінгвістична ситуація – напрочуд складне явище. Під нею розуміємо як єдність форм і стилів однієї мови, так і єдність різних мов в певному територіальному, соціальному, географічному, адміністративно-політичному контексті. Під «лінгвістичною ситуацією» маються на увазі великі мовні єдності – країни, республіки, регіони і великі райони.

Система соціальної комунікації в Джавахеті, головним чином, складається з трьох компонентів – грузинської, вірменської та російської мов (також можна зустріти форму турецької мови й «циганської мови»).

У Джавахеті розповсюджені грузинська, вірменська і російська мови. У вищих навчальних закладах викладання ведеться грузинською й вірменською

мовами. Остання з них є пріоритетною (єдиним закладом з грузинською мовою є коледж, який був створений у відділенні Джавахеті Тбіліського державного університету). Що стосується мови повсякденної комунікації – вона залежить від навичок, реципієнта та конкретного комунікаційного контексту.

Елементи системи соціальної комунікації є, переважно, стабільними; проте, вони можуть змінитися через якийсь проміжок часу. Зміни в державному устрої країни (який у випадку з Грузією) – зміни в державній структурі, економічні зміни, соціальні і національні пріоритети впливають на суспільно-економічну систему, її компоненти та їх функції.

Такі зміни також сталися в інших країнах, особливо в пострадянських. В Україні головні компоненти системи соціальної комунікації – українська та російська мови (зустрічаються також інші мови, як наприклад білоруська, болгарська, угорська, чеська, тощо). Ці дві мови є більш-менш рівними компонентами.

За часів існування Радянського союзу в Україні існували школи як з українською, так і російською мовами викладання. Викладання в вищих навчальних закладах велося двома мовами (російською мовою переважно викладалися природничі й технічні науки). У

повсякденному спілкуванні кожен мав змогу для себе вирішити, якою мовою користуватися. Починаючись з 1990 року статус і використання російської мови в Україні обмежується, й вона заміщується українською мовою у середній і вищій освіті, науці і культурі (Direct 2001G: 17).

У Джавахеті грузинську мову було зрівняно з іншими мовами не через обмеження функцій грузинської мови, а скоріше завдяки зрівнянню функцій грузинської і російської мов. Отже, через це грузинська мова конкурувала виключно з російською мовою (а не іншими мовами). Цей підхід був завжди відкритим й очевидним. Це обумовило виникнення певної ієрархії в лінгвістичній ситуації Джавахеті.

Починаючись з 1990 року функція російської мови в Джавахеті змінилась. Сфери використання російської мови зменшилися (особливо на рівні певної мови), або інші мови ввійшли в її сферу, тобто ті сфери, де в минулому використовувалися лише вони. Російська мова все ще залишається сильним компонентом і продовжує співіснувати з іншими мовами. Ці зміни пояснюються загальними процесами в Грузії. Ці зміни все ще мають місце і поступово впливають на лінгвістичну ситуацію в Джавахеті, в той

час як суспільно-економічна ситуація залишається сталою.

Мовна спільнота. Мовна спільнота – це група індивідумів, які мають спільні соціальні, економічні, політичні і культурні зв'язки. У повсякденному житті вони контактують один з одним, а також з соціальними установами однією або декількома мовами).

Розмір мовної спільноти може варіюватися – вона може представляти собою населення цілої країни, або таких соціальних груп як сім'я, спортивна команда, тощо). Головні критерії завжди належать до соціальної громади і регулярної комунікації (Gamkrelidze .2003: 427).

У багатьох мовних спільнотах, як наприклад персонал фабрики, науково-дослідний інститут, середня школа, люди загалом спілкуються однією мовою. Проте, в деяких мовних спільнотах, як наприклад сім'я, у комунікації використовується одна або більше мов.

У Джавахеті мовна різноманітність поширена нерівномірно. Вона спостерігається в районних центрах (міста Ахалцихе та Нінотсмінда) і прилеглих до цих центрів селах з етнічно змішаним населенням (села Хоспію, Діліска). Відсоток двомовних індивідумів дуже

високий. Більша однорідність спостерігається в прикордонних селах.

Отже, мовна однорідність, головним чином, характеризується монолінгвалізмом, тоді як мовна різноманітність більше характеризується білінгвалізмом. Доцільно розглянути декілька випадків в контексті грузинсько-російського та вірменсько-російського білінгвалізму:

- (a) На рівні етнічних груп (етнічно грузинських, вірменських та російськомовних спільнот). В цьому випадку ми розглядаємо етнічно однорідні адміністративно-територіальні об'єкти, як наприклад, населення одного села;
- (b) На рівні соціальних груп (посадовці, студенти, бізнесмени, працівники сільського господарства, пенсіонери). Наше дослідження було зосереджене як етнічно однорідних, так і різнорідних спільнотах;
- (c) На рівні вікових груп (школярі, люди середнього віку і літні групи).

Всі ці групи розглядається нижче:

- (a) **Етнічні групи:** Білінгвальні мовні спільноти, які відрізняються за етнічними

критеріями, головним чином, мешкають в селах районів Нінотсмінда й Ахалцихе. Білінгвальність також спостерігається в так званих змішаних селах, де вірменські, грузинські та російські етноси живуть разом. Та ж ситуація спостерігається в грузинсько- або вірменськомовних селах, що межують між собою.

Ми хотіли б зосередитися на білінгвальній мовній спільноті грузинів (грузинсько-вірменський білінгвалізм), білінгвальній мовній

спільноті етнічних вірмен (вірменсько-грузинський та вірменсько-російський білінгвалізм).

Етнічно однорідні білінгвальні спільноти є найбільшими за розміром. Вони головним чином залучені до сільського господарства (у даному аспекті не спостерігаються відмінності між різними мовними спільнотами). Вивчаючи такі мовні спільноти, ми зосередились на декількох аспектах. Перший – послідовність, з якою представники окремої мовної спільноти опановують мови.

Послідовність мов	Етнічно грузинська група		Етнічно вірменська група	
	Грузинсько-вірменський білінгвалізм		Вірменсько-грузинський білінгвалізм	Російсько-вірменський білінгвалізм
1.	Грузинська		Вірменська	Вірменська
2.	Вірменська (турецька)		Грузинська (турецька)	Російська (турецька)
3.	Російська (зрідка)			Грузинська (зрідка)

В етнічно грузинських групах грузинсько-вірменський білінгвалізм є головною формою. Значна кількість вірменського населення в Джавахеті створює вірменськомовне довкілля, і грузинське населення опановує вірменську

мову завдяки щоденним стосункам і комунікації. Навіть аджарські переселенці проходять крізь різні фази опанування мови і користуються нею. В той же час, спостерігаються випадки, коли турецька і російська мови використовуються в

грузинських білінгвальних групах. Наприклад, в селі Хоспіо турецька має певне використання. Це використання доволі обмежено й менш значуще для лінгвістичної ситуації; проте, воно має певну функцію.

Турецька мова сьогодні головним чином використовується літніми людьми в середовищі близьких родичів. Використання турецької мови підкреслює їх близьку спорідненість. Турецькою мовою вони говорять про таємні проблеми, які вони не хочуть розголошувати іншим (наприклад, коментарі про певну подію або поведінку кого-небудь, реакцію на члена сім'ї, тощо).

Російська мова використовується досить рідко. Ця мова використовується, коли люди знаходяться в різному мовному контексті (особа, яку вони зустрічають, не розмовляє ні грузинською, ні вірменською), або коли їм доводиться залишати межі країни. У грузинському населенні такий прошарок досить незначний. Тому грузинсько-російський білінгвалізм не є характерним для етнічно грузинської групи.

Стосовно турецької мови, це ж спостерігається в етнічно вірменських мовних спільнотах. Ситуація з використанням російської мови відмінна.

Через різні чинників, що впливають на довкілля в лінгвістичній ситуації Джавахеті (ці чинники обговоряться нижче), більшість вірменського населення здебільшого користується російською мовою. В результаті, вірменсько-російський білінгвалізм є доволі сильним. З іншого боку, головним фактором вірменсько-грузинського білінгвалізму має стосунок до таких факторів як проживання в грузинському селі разом з грузиномовним або близько до грузиномовного населення.

Як грузинська, так і вірменська (разом з грузинами) білінгвальні лінгвістичні групи включають індивідуумів, які використовують три мови (грузинську, вірменську і російську мови) в одному й тому ж комунікаційному контексті. Згідно з дослідженнями, такі індивідууми головним чином виходять зі змішаних сімей. Незалежно від мовного довкілля діти легко опановують мову матері. Ми не згадуємо окремо такий різновид як трилінгвальна мовна спільнота. Ми вважаємо, що вона являє собою підгрупу грузинсько-вірменської та вірменсько-російської мовних спільнот.

Інший важливий чинник, який заслуговує на увагу, - вік, в якому члени лінгвістичної спільноти вивчають мову. Ситуація є подібною з різними мовами. Більшість їх вивчають другу мову в

дитинстві. Виключення становлять лише ті, хто переселився до Джавахеті в пізнішому віці (наприклад, грузини, які вивчають російську мову) і яким довелося вивчити другу мову для роботи і працевлаштування (наприклад, вірмени, що вивчають російську мову).

Цікаво вивчати різновиди лінгвістичних систем, які використовуються в етнічно однорідній білінгвальній групі. Оскільки більшість цих мовних груп головним чином живуть в селах, ми зробимо наголос на трьох

головних різновидах: (1) літературній мові, яка розповсюджена у засобах масової інформації; (2) діалекті, який є одним з головних різновидів лінгвістичної ситуації Джавахеті; і (3) «повсякденній мові», яка стає більш активною, під час користування другою мовою.

Таблиця нижче демонструє мови, які не використовуються усіма членами мовної спільноти і використовуються тільки певною підгрупою. В цьому випадку, ми не використовуємо різновиди, сленг або арго.

Різновиди мови	Грузинська білінгвальна спільнота; вірменська	Вірменська білінгвальна спільнота	
		Вірменсько-грузинська	Вірменсько-російська
Літературна мова	Грузинська (частково російська – слухання та читання)	Вірменська (слухання та читання)	Вірменська, російська (слухання та читання)
Діалект	Грузинська, вірменська (турецька)	Вірменська (турецька)	Вірменська (турецька)
Мова повсякденної комунікації	Вірменська (турецька, російська)	Грузинська (російська, турецька)	Вірменська, російська (турецька)

Слід зазначити, що всі грузини, які брали участь у даному дослідженні, у якості рідної мови називали грузинську. Також грузинська називалась представниками змішаних сімей. Більшість вірменської

спільноти називала вірменську мову рідною (в кожній групі досліджувалося 100 осіб).

(b) **Соціальні групи:** Ми досліджували декілька

соціальних груп: посадовців (лікарі, працівники місцевого управління, тощо), пенсіонери міської місцевості, студенти, які почали вивчати мову лише чотири роки до того й мають отримати диплом про закінчення вищої освіти.

Завдяки соціальним характеристикам, наведеним вище, наведені вище мовні спільноти є більш схильними до білінгвалізму, особливо перша і третя групи. Слід зазначити, що жодна з мовних груп не є однорідною.

Декілька випадків білінгвалізму спостерігалися в групі лікарів і студентів – грузинсько-вірменській та вірменсько-російській. В ці групи також входила значна кількість трилінгвальних індивідуумів з грузинською, російською, вірменською мовами.

Було вивчено 4 574 випадки в контексті послідовності опанування мовою (слід відзначити: цифри поза дужками вказують на послідовність для більшості мовної спільноти. Цифри в дужках вказують на послідовність для меншості мовної спільноти).

Мови	Грузинсько-вірменська			Вірменсько-російська			Грузинсько-російсько-вірменська		
	Лікарі	Студенти	Пенсіонери	Лікарі	Студенти	Пенсіонери	Лікарі	Студенти	Пенсіонери
Грузинська	1	1	1	-	-	-	2 (1,3)	2 (1,3)	2 (1)
Російська	-	-	-	2(1)	2	2	2 (1)	2 (1)	2 (1)
Вірменська	2	2	2	1	1	1	1 (2)	1 (2)	1 (2)

23 % етнічних вірмен в лікарській лінгвістичній ситуації назвали російську мову як їх рідну мову і вірменську – як другу мову. Головною мовою для них стала мова викладання в школі. Їх інтерес до грузинської мови викликано її статусом державної мови (грузинська необхідна для

діловодства, професійного розвитку, успішного проходження професійної атестації).

34 % з тієї ж групи здобули вищу освіту російською мовою (більшість з них здобула її за межами Грузії, тільки 3 % з них - в Грузії). 82 % студентів- не-грузинів

розглядають вірменську мову як їх власну мову, незалежно від мови викладання в школі. Для 18 %, що залишились, вирішальну роль відіграла мова родини. На них також впливала освіта.

На жаль, ми не володіємо даними більш ранньому періоді. Проте, наступна інформація цікава для дослідження ставлення до рідної мови:

Дані засвідчують, що в сім'ях вони головним чином розмовляють вірменською або російською мовами. Російська мова - домінуюча мова також в комунікації - 64 % з осіб у дослідженні назвали російську мову

другою мовою. Статус грузинської також покращується - 17 % з представників дослідження назвали грузинську другою мовою.

Цікаво зазначити, як різновиди мовних систем співвідносяться з наведеними вище соціальними групами. Грузинські члени групи є головним чином трилінгвальними. Вони характеризуються особливостями етнічно однорідного рівня. Нижче ми представляємо інформацію лише щодо представників не-грузинів. Послідовність різновидів мови відповідає частоті їх використання.

Різновиди мови	Лікарі	Студенти	Пенсіонери
Літературна мова	Російська, вірменська	Вірменська, грузинська, російська	Російська (вірменська)
Діалект	Вірменська (грузинська)	Вірменська (грузинська)	Вірменська (грузинська)
Мова повсякденного спілкування	Вірменська, російська (грузинська)	Вірменська, грузинська, російська	Вірменська, російська (грузинська)
Мова професійного спілкування	Російська, грузинська, вірменська	Грузинська (російська)	Вірменська (російська)

(Слід зазначити: мова, яка дається в дужках, означає нестійкий компонент білінгвізму (трлінгвізму). Мови поза дужками - стабільні елементи з їх різновидами.

Як демонструють дані, наведені в таблиці, грузинська мова - найстабільніший елемент білінгвізму (трлінгвізму), характерного для студентської мовної спільноти. Це пояснюється декількома

причинами. Грузинська мова - мова викладання у вищій освіті, отже:

(1) Вони використовують літературну мову на відміну від інших негрузинських мовних спільнот;

(2) Грузинська мова є необхідною для професійної діяльності членів усіх цих мовних груп (також як і всі інші);

(3) Хоча більшість мовної спільноти не розмовляє на джавахетинському діалекті грузинської мови, у разі необхідності вони можуть легко перемикаватися з рідної мови на грузинську мову;

(4) Вони отримали професійні знання цією мовою, тобто вони дуже добре нею володіють. Це одна з можливостей для білінгвів – не-грузинів перемкнутися на грузинську мову без будь-яких бар'єрів.

Російськомовні та вірменськомовні канали використовуються в однаковій мірі в Джавахеті (78 % дивляться російськомовні канали, 74 % - вірменськомовні). Крім того грузини дивляться грузинські канали. Обсяг інформації, яка отримується російською і вірменською мовами, є рівним. Респонденти надають перевагу отриманню інформації тією мовою, якою вони вже це роблять.

Респонденти зазначили, що вони надають перевагу розважальним і музичними програмам. Програми

вірменською мовою державного транслятора не користуються популярністю серед населення Джавахеті. 29 % респондентів переглядають ці програмами регулярно або систематично. 71 % не роблять цього взагалі.

Згідно з даними статистики, респонденти дуже часто знайомляться з газетами, особливо доктори і пенсіонери. З 50 респондентів 26 повідомили, що вони не читають газети взагалі. З тієї ж кількості 39 студентів повідомили, що вони читають газети. Такий високий відсоток респондентів, які читають газети можна пояснити тим, що газети є доступними для населення їх власною мовою.

Інформація про грузинських респондентів надається нижче.

Отримує інформацію:

- Грузинською мовою - 78 %
- Російською мовою - 17 %
- Вірменською мовою - 5 %.

Вірменське населення отримує інформацію наступними мовами:

- Вірменською мовою - 45 %
- Російською мовою - 49 %
- Грузинською мовою - 6 %.

Ситуація з отриманням інших видів інформації відрізняється (наприклад, наукової й професійної інформації). Більшість студентів і докторів отримують цей вид інформації російською мовою.

Більшість вважає за краще отримувати інформацію грузинською мовою.

З таблиці стає очевидним, що білінгви всіх трьох груп користуються повсякденною мовою. Проте, грузинська мова є нестабільним елементом їх білінгвалізму. Нею користуються рідше, ніж російською мовою. Здається, що незважаючи на важливість щоденних стосунків, стабільність компонентів білінгвалізму має певні аспекти.

Ми вважаємо, що питання, наведене вище, є безпосередньо пов'язаним з іншими функціями мови і сферою її використання. Також, спостереження за групою студентів продемонструвало важливість освіти, як однієї зі сфер використання.

(с) **Вікові групи.** За віком можна розділити три групи. До першої

групи входять школярі. Ми виявили, що білінгвалізм формується в ранньому дитинстві. Друга група складаються з людей середнього віку, і до третьої групи відносимо літні білінгвів. До кожної групи входить 50 осіб. Подібно до білінгвальних спільнот на рівні соціальних груп, групи є етнічно неоднорідними також і на рівні вікових груп. Проте, ми намагалися дотримуватись етнічного балансу (50 / 50 %). Дані базуються на дослідженні мешканців міста.

Вікова група	Етнічні грузини		Етнічні вірмени	
	Грузинсько-вірменські білінгви	Грузинсько-російські білінгви	Грузинсько-вірменські білінгви	Грузинсько-російські білінгви
Шкільний вік (11-17 років)	42	14	8	26
Середній вік (18-50 років)	47	40	15	48
Літній вік – старіше 50 років	44	38	9	45

З даних, наведених в таблиці, можна зробити висновок, що білінгвалізм є більш притаманним для групи середнього віку. В

першій віковій групі спостерігаються наступні патерни.

По-перше, грузинські діти активно користуються вірменською мовою. Рівень білінгвалізму серед них такий високий, що вірменські діти не мають ніякої потреби звертатися до них грузинською мовою. Настільки високий рівень білінгвалізму пояснюється декількома чинниками, як наприклад, змішані сім'ї, грузинські родичі, тощо.

По-друге, слід зазначити, що діти, які набули білінгвалізму до восьми років, відрізняються сильним білінгвалізмом. Він є настільки яскраво вираженим, що подекуди дітям проблематично вибрати рідну мову між двома, коли їх просять це зробити. Починаючись з віку 11 років сфери використання мови значно збільшуються. Це можна пояснити тим, що, з дорослішанням дітей сфера їх інтересів також розширюється.

Вірменські діти користуються російською мовою у більшій кількості сферах ніж грузинські школярі. Проте, вони користуються російською мовою не так часто як представники інших груп. Це можна пояснити тим, що поступово російська стає менш функціональною. Серед школярів, які брали участь у дослідженні, дівчата є більш схильними до комунікації другою мовою ніж хлопці. Співвідношення у відсотках є таким: 28 % -

дівчата, 23 % - хлопці. Ця різниця є статистично незначною.

Більшість носіїв вірменської мови, а саме вірменсько-російські білінгви, головним чином російською мовою спілкуються з батьком, а не з матір'ю: 38, 5 % з дітей заявляють, що вони головним чином спілкуються зі своїм батьком російською мовою, і 24 % - що вони розмовляють російською мовою з матір'ю. Іноді вони також користуються російською мовою для спілкування з однокласниками, вчителями і родичами.

Респондентів також запитали, якою мовою (мовами) вони у більшому ступені користуються за межами їх родин. Згідно з результатами, серед вірмен-білінгвів 97 % користуються вірменською мовою, 7 % користуються російською мовою і 3 % - грузинською. Етнічно грузинські школярі відповіли наступним чином: 18 % використовують грузинську, 3 % - російську, 48 % - вірменську мову.

Ми також поставили дітям питання: «Якою мовою ви бажаєте користуватися у спілкуванні з представниками інших етнічних груп?». Ми отримали дуже цікаві результати - 41-42 % з респондентів відповіли, що вони віддають перевагу грузинській мові перед іншими мовами. 33% вірменських дітей назвали мовою

комунікації вірменську, 19 % - російську мову, 34 % - грузинську. Лише 14 % зазначили, що вони можуть спілкуватися будь-якою мовою, прийнятною для їх співбесідників.

Дослідження демонструє, що учні російських і вірменських шкіл в Ахалцихе та Нінотсмінди вважають, що відсутність знання грузинської мови не є перешкодою для них в соціальному житті. 28 з 50 респондентів заявили, що відсутність грузинської мови не створює жодної проблеми для них. Вони стикаються з певними проблемами тільки, коли вони залишають свою спільноту або район. 12 учнів повідомило, що через обмежене знання грузинської мови вони мають проблеми за межами своєї спільноти. Лише 10 учнів вважають, що вони мають проблеми через брак знання грузинської мови.

Учні негрузини повідомили, що вони планують отримати вищу освіту в

Грузії і за її межами. Учні, які планують отримати вищу освіту за межами Грузії (головним чином в Росії або Вірменії) вказують дві основні причини, через які вони не обирають грузинські вищі навчальні заклади: (а) Через брак знання грузинської мови вони не зможуть скласти іспити: (б) Вони мають родичів за кордонами Грузії і розраховують на їх допомогу.

Таблиця демонструє результати спостереження, метою якого є дослідження використання другої мови серед родичів і друзів родини. Таблиця 1 включає дані щодо дітей-білінгвів етнічних вірмен, друга – етнічних грузинських дітей.

Згідно з цими даними, російська мова все ще дуже сильна серед громадян Грузії негрузинського походження. Незважаючи на розпад Радянського союзу, грузинсько-російські та вірменсько-російські мовні контакти все ще напрочуд значущі.

Таблиця 1

Я розмовляю з	Грузинська	Російська
Мати	+	+
Батько	-	+
Дід, баба	-	+
Друзі в школі	-	+
Грузинські друзі	+(-)	-
Інші родичі	+(-)	+(-)

Таблиця 2

Я розмовляю з	Вірменська	Російська
Мати	+	-
Батько	-	-
Дід, баба	+	-
Друзі в школі	+	-
Грузинські друзі	+(-)	-
Інші родичі	+(-)	-

Для подальшого розвитку пріоритетними є грузинська й англійська мови у порівнянні з російською та іншими мовами. Респондентам з російських і вірменських шкіл було поставлено запитання, знання якої мови вони б покращили. Відповіді респондентів розподілилися наступним чином: грузинської (48), англійської (46), вірменської (18), російської (18), німецької (9), французької (3) і грецької мови (5). Ці показники демонструють зростання інтересу до грузинської та вірменської мов, а також вказують на те, що діти знають ці мови найгірше і мають сильне бажання покращити свої знання. Зазначене бажання вивчити ці мови вважаємо кроком до інтеграції.

Мови економічно і політично потужних країн мають реальний потенціал стати другою мовою для представників

іншої етнічної приналежності та носіїв іншої мови.

Студенти висловлюють бажання вивчати англійську мову з різних причин. По-перше, володіння цією мовою підвищує їх конкурентоздатність на ринку праці. Вони також отримують шанс переїхати до інших країн і працевлаштуватися там. Бажання поліпшити володіння грузинською мовою пояснюється нещодавніми змінами в країні. Стосовно вірменської і грецької мов, бажання студентів поліпшити знання цих мов пояснюється тим, що це їх рідні мови.

Аналіз виявляє паттерни негрузинських груп в Самтсхе-джавахеті. Більшість респондентів вважає, що діловодство необхідно вести грузинською мовою. Менше респондентів (20-30 %) вважають, що офіційною мовою установ має бути грузинська і вірменська мови й/або російська мова. Відповідачі вказали,

що вони (40 %) юне розмовляють грузинською мовою, оскільки вони не мали можливості її вивчити. Іншою причиною може виступати відсутність у вірмен реальної потреби або незначна потреба користуватися цією мовою в повсякденному житті. Негрузини передбачають певні проблеми в майбутньому через обмежене знання грузинської мови. Головним чином, вони очікують стикатися з цими проблемами під час працевлаштування в грузинській організації, а також отримання подальшої освіти в грузинських вищих навчальних закладах.

Респонденти вважають, що кращий спосіб покращити знання грузинської мови – приділити їй більше уваги в школах. Кожен четвертий, опитаний в Джавахеті, своєю батьківщиною називає Вірменію, а Грузію - другою батьківщиною. Проте, трохи більше половини респондентів в обох регіонах пов'язують своє майбутнє з Грузією.

Стосовно мови отримання інформації, половина населення отримує інформацію російською мовою, а інша половина - вірменською мовою. 68 % респондентів регулярно або періодично переглядають програми вірменською мовою. Місцева ТБ станція запропонувала своїм глядачам власний переклад вірменською «Кур'єрі».

82 % респондентів виразили зацікавленість в такій програмі. Проте, небагато з них продовжують її дивитись через погану якість перекладу. Згідно з результатами дослідження, студенти в Джавахеті читають пресу - вони головним чином читають газету «Врастан». Вони надають перевагу їй перед «Самхретіс Карібше», яка видається грузинською і вірменською мовами.

Білінгвальна освіта та реформація місцевих негрузинських шкіл - важливі інструменти для досягнення інтеграції. Тому, важливо запустити інформаційну кампанію для просування ідеї білінгвальної освіти. У перехідний період уряд повинен гарантувати можливість вибору для школярів.

Пропонується розробити законодавчий пакет, присвячений білінгвальній освіті, який визначить її головні напрямки. Важливим підґрунтям для імплементації цієї політики – визначитися з цілями і напрямками. Як зазначає Горнбергер, «білінгвальна освіта є ресурсом, а не проблемою, яка потребує вирішення» (Hornberger, 2000: 173). Вергес акцентує увагу на двох різних підходах до білінгвальної освіти. Згідно першому підходу, головна мета білінгвальної освіти - перемикається з власної мови на другу мову. На відміну від першого підходу,

другий наголошує на паралельному процесі оволодіння двома мовами (Werges, 2014: 14).

Трілос виокремлює п'ять головних цілей білінгвальної освіти, і видається доцільним розглянути їх для розвитку відповідної політики : (1) бікультурність, або здатність почувати себе інтегровано як в суспільстві меншості, так і більшості; (2) Білінгвалізм, або здатність розмовляти двома мовами; (3) Чутливість до цінностей двох різних культур; (4) Позитивне ставлення до інших лінгвістичних і культурних груп; (5) Рівні можливості для освіти етнічних меншин (Trillos, 1998: 6).

Грузія може звернутися до досвіду інших країн (наприклад, країн Балтії,

США) і розробляти пілотні білінгвальні програми. Одночасно з цим слід підготувати другу й обов'язкову стадію. «Слід зазначити, що мультилінгвальна освіта є добровільною і за умови її успішної імплементації школи поступово звернуться до різних моделей мультилінгвальної освіти. Це допоможе нам уникнути політичних ускладнень, які можуть виникнути за умов обов'язкової мультилінгвальної освіти» (Tabatadze, 2008: 22). Аналогічно, школи повинні імплементувати білінгвальну освіту поступово і на добровільній основі, а не миттєво.

Список літератури:

- Barnett, V. 1988, *Differentiation of National Language and Social Communication*. Новое в зарубежной лингвистике, XX. М., 1988.
- Gamkrelidze, T. Kiknadze, Z. Shaduri, I. & Shengelaia, N (2003) *Course on Theoretical Linguistics*.
- Direct Index, (2001) *The problems of sociolinguistics*, retrived from the web-site: www.krugosvet.ru/articles/69/1006978/1006987a1.htm.
- Nikolsky, L. (1976) *Simoltnious Sociolinguistics (Theory and Problems)*, Moscow.
- Sikharulidze, T. (2008) *Language Situation in georgia*. Gulani 1, Akhaltsikhe.
- Stephanov, 1976, *Typology of Language Sitation in the countries of Roman language*, Moscow.
- Tabatadze, Sh. (2008) *The language policy and educational system of Georgia*. International Conference Proccedings; Publishing House "SAIMEDO"
- Ferguson, C. (1959): *Diglossia*. Word.
- Schweitzer, (1977) *Modern Sociolinguistics, Theory, problems and methods*.
- Hornberger H.(2000) *Sociolingvistics and teaching*/edited by Sandra Iee McKay. Cambridge [England] New York. Cambridge University Press.[book on-line] Accesed 2000. available from [http://www. Bibliotecas.unc.edu.ar/cgi-bin/libreoEsi?accion](http://www.Bibliotecas.unc.edu.ar/cgi-bin/libreoEsi?accion).